

גבולות היחידה: פרק ל"ח פסוקים י"ב-כ"ג

נושא היחידה: מעשה יהודה ותמר

מספר שיעורים: 3 (על פי המתווה)

כתבה: אביגיל באס

כללי:

לפני הרבה שנים, בזמן שיהודה ותמר חיו, אם בעל היה נפטר ללא ילדים, אז אדם מהמשפחה שלו היה לוקח את האישה (האלמנה) ומתחתן איתה, כדי שהמשפחה שלהם תמשיך. אחרי שער ואונן מתו, מי שנשאר היה שלה, האח השלישי, אבל תמר הבינה שיהודה אינו מתכוון לתת לה להתחתן אתו. עבר זמן רב, ובת שוע (אשתו של יהודה) מתה; בימים אלו גדל גם שלה, אך תמר ראתה כי יהודה עדיין איננו לוקח אותה לאישה עבורו¹. לכן, תמר החליטה שהיא תתחתן עם יהודה הצדיק בעצמו ותלד ממנו ילדים, והיא דאגה שזה יקרה.

פתיחה: התייחסות למספר עניינים חשובים שיופיעו ביחידת הפסוקים:

- **לשון התורה קודש** - כל מה שכתוב בתורה הוא קדוש, ויש גם עניינים העוסקים בנושאים צנועים. יש מילים שלצערנו, אנשים ברחוב משתמשים בהן בצורה "זולה" ולא מכובדת. אנחנו לומדים אותן בצורה מכובדת, כי הן חלק מהתורה הקדושה.
- **קשר בין איש ואישה לפני מתן תורה** - יש להזכיר שבאותם ימים לא היו מתחתנים באותה צורה כמו היום [הכנות מרובות לטקס חתונה; טקס קידושין, חתונה עם אישה אחת בלבד שעמה עושים הסכם על הכסף ועל החובות ביניהם (כתובה)], ופעם, לפני מתן תורה, הדברים היו שונים, ואדם גם יכול היה להיות עם אישה לזמן קצר. יהודה היה אלמן- אשתו נפטרה והוא כבר לא היה נשוי, ולכן היה מותר לו לעשות זאת.
- **עירבון** - להסביר דרך סיפור, כדי להמחיש את הדברים ולקרר אותם לעולם הילדים: יוסי רצה לקנות אוטו, וזה עלה הרבה כסף. לא היה לו מספיק כסף כדי לשלם עליו. אז הוא ביקש מדני שילוה לו 1,000 ₪, ואמר לו שהוא יחזיר לו את הסכום הזה בעוד חודש. דני רצה לעזור לו, אך חשש שאולי יוסי ישכח להחזיר לו את הכסף, והרי מדובר בסכום גדול! מה יעשה?

התלמידים מציעים רעיונות.

המורה מסכם: יוסי ייתן לדני פיקדון- משהו חשוב שיהיה אצלו בינתיים עד שיוסי יחזיר לו את ה-1,000 ₪, וזה יהיה סימן ויזכיר שהוא חייב להחזיר לדני את הכסף. משאירים "פיקדון" אצל אדם, עד שייפרע החוב עבורו.

קוראים לזה "עירבון", ועוד מעט נקרא על זה בפסוקים. נראה מי יגלה איפה זה מוזכר ביחידת הפסוקים שנקרא עכשיו!

(אפשר להדגים עם חפץ של ילד בכיתה ולספר סיפור עליו, כדי להמחיש ולקרוב זאת לעולם הילדים.)

לימוד הפסוקים:

למדנו בתחילת הפרק, שבעלה של תמר, ער, נפטר לפני שנולדו להם ילדים. תמר הייתה אלמנה, ומישהו מהמשפחה של ער היה צריך להתחתן איתה כדי שיהיה לה המשך- כך נהגו בעבר, כפי שהסברנו בשיעור הקודם. אחיו של ער התחתן עם תמר, אך גם הוא נפטר לפני שנולדו להם ילדים. יהודה חשש שתמר תתחתן עם הבן האחרון שנותר- שלה, ולכן הוא שלח אותה לבית אביה, ואמר שתחכה שם עד ששלה יגדל, כי הוא היה צעיר מדי מכדי להתחתן איתה.

המורה ישאל את התלמידים:

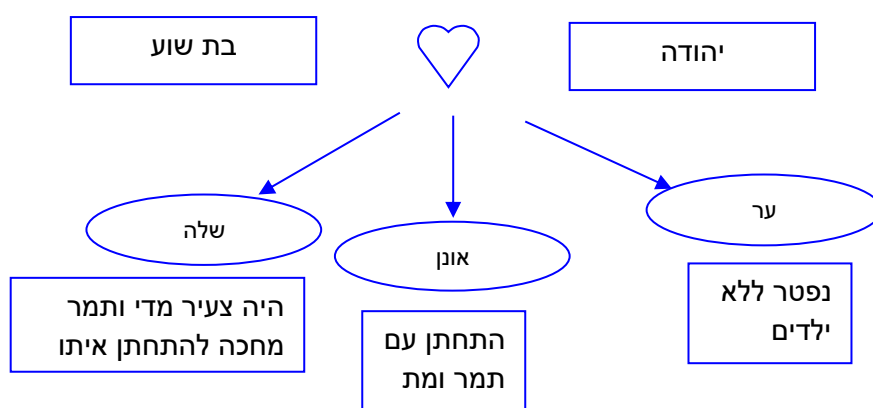
1. האם, לדעתכם, יהודה יקרא לתמר לחזור כאשר שלה יגדל? (לא)
2. האם שלה יתחתן עם תמר, ויאפשר את המשך זרעו של אחיו ער שנפטר? (לא)

תמר בעצם "תקועה" במצב הזה, כי אסור לה להתחתן עם מישהו שאינו מהמשפחה הזאת.

אז מה היא יכולה לעשות?

בואו נראה מה התורה מספרת לנו על מה שהיא עשתה.

לפני קריאת הפסוקים, המורה יזכיר יחד עם התלמידים את משפחת יהודה.

¹ הערה למורה: תמר היא "שומרת יבם"- מחכה שקרוב משפחה של בעלה שנפטר, ייבם אותה ויקים זרע לער שאין לו המשך. בינתיים, אסור לה להתחתן עם אדם אחר שאינו ממשפחת בעלה המנוח.

המורה יקריא בקול את יחידת הפסוקים הראשונה: **פסוקים י"ב-י"ד: התכנית של תמר**

פסוקים י"ב-י"ג:

אחרי שעבר זמן מאז ששני בני יהודה (ער ואונן) נפטרו, עכשיו גם אשתו של יהודה - "בת שוע" - נפטרה.

⇐ המורה/תלמיד שיוזמן, יסמן על התרשים של הלוח שגם בת שוע נפטרה. עכשיו נשאר פנויים: יהודה/שלה.

אחרי שיהודה התאבל על אשתו שנפטרה, הוא עולה למקום שקוראים לו תמנה כדי לגזוז את צאנו, יחד עם חברו חירה.

גז הצאן: היה אירוע חגיגי ורב רושם בימי קדם. הוא התקיים אחת לשנה, ואנשים היו נאספים ממקומות שונים אל מקום אחד מרכזי לטקס גדול. (ראו תמונה בהמחשות)

⇐ שאלת אתגר:

המורה יבקש מהתלמידים להיזכר מי עוד הלך לגזוז את צאנו (לבן, בפרק ל"א פסוק י"ט). המורה יעודד את התלמידים לדפדף בחומש, וינצל את השאלה לתרגול התמצאות בחומש.

ביאורי מילים:

"וַיִּנָּחֵם" - הַתְּנַחֵם, שָׁכַח אֶת צַעְרוֹ לְאַחַר יָמָיו אֶבְלוּ עַל מוֹת אִשְׁתּוֹ.

"וַיַּעַל עַל גִּזְזֵי צֹאנוֹ" - הֵלֵךְ אֶל....

"רעהו"-חברו

"תמנתה"-אל מקום שקוראים לו תמנה (ה' המגמה-הכיוון)

המורה ישאל את התלמידים: איפה תמר בזמן זה?

תמר עדיין מחכה בבית הוריה, אך היא רואה כי יהודה איננו לוקח אותה לאשה עבור שלה, למרות שהוא כבר גדל².

תמר צדיקה, ורוצה שלבעלה שנפטר תהיה המשכיות.

תמר רוצה להתחתן עם יהודה. היא רואה את יהודה הגיבור והצדיק, והיא רוצה ילדים צדיקים כמוהו, היא רוצה ילדים מיהודה.

²לידיעת המורה: תמר חושבת ששלה כבר מספיק גדול, אך כנראה יהודה חושב שהוא עדיין צעיר מדי. לפי הרמב"ן, הוא לא היה עדיין בן 10. ייתכן גם שיהודה כלל לא התכוון לתת לתמר את שלה, מכיוון שחשש שגם הוא ימות.

תמר שומעת שחמיה, יהודה, עולה לתמנה לגזז את צאנו- הוא היה מפורסם.

חמיר - האבא של בעלה.

פסוק י"ד:

תמר רוצה להזכיר ליהודה את חובתו, לכן היא מסירה את הבגדים שלבשה שמיוחדים לאלמנה, מתכסה לגמרי בבגד ("ותתעלף - כסתה פניה שלא יכיר בה, רש"י), והולכת אל צומת דרכים ("פתח עיניים") בתקווה שישים לב אליה.

אלמנה - אשה שמת בעלה והיא מצטערת ובוכה עליו. בימי אבלה רגילה האלמנה ללבש בגדים מיוחדים לאות על צערה.

ותשב בפתח עיניים - בפרשת דרכים, מקום פתוח וגלוי לעיני ההולכים בדרך זו (רד"ק).

מקום זה נקרא "פתח עיניים" מפני ששם הדרכים מתפצלות, והמגיע לשם "פוקח את עיניו" להתבונן באיזה דרך ילך (ע"פ בעל השפתי חכמים).

המורה יקריא בקול את יחידת הפסוקים השנייה: **פרק ל"ח/ט"ו-י"ט - הפגישה עם יהודה**

פסוקים ט"ו-י"ח:

יהודה אינו מזהה את תמר (כי פניה מכוסים), וחושב אותה לזונה (אישה שאינה מתחתנת עם איש אחד כמנהג הנשים הנשואות, אלא נמצאת בכל פעם עם גבר אחר), ומבקש להיות איתה (מה שבזמנם היה מותר, אך לא מכובד);

תמר מוכנה לכך בתנאי שייתן לה גדי עיזים בתמורה, ומכיוון שאין ליהודה בנמצא גדי עיזים (הוא רחוק מביתו), הוא משאיר לה "עירבון": "חותמת" (טבעת עם חותמת שלו) "פתיל" (בגד) ו"מטה" (מקל). עבודה. פריטים אלו הם חפצים אישיים "של פעם", שעמם הוא נע ממקום למקום - אלו הם חפצים של אדם מכובד- זה מראה שיהודה היה אדם חשוב: שר ומושל.

אפשר להמחיש זאת באמצעות הבאת חפצים דומים או באמצעות הצגת תמונות. ראו תמונות בהמשות.

⇐ התלמידים יכולים לזכור את שלושת פריטי העירבון, על פי הצורה המיוחדת של

השייכות:

חותם + שלך = חותמך

פתיל + שלך = פתילך

מטה + שלך = מטך,

וגם לתרגל את השימוש בלשון שייכות על חפצים אחרים.

תמר הרה מיהודה בעקבות מפגש זה.

ביאורי מילים:

כּלְתוּ- האישה שהייתה נשואה לבנו.

עַד שְׁלַחְךָ- עד שתשלח

עֲרֵבוֹן - משכון, דבר שמוסרים לבטחון עד תשלום החוב שהבטח.

חַתָּם- טבעת שבה חותמים בשעה

פְּתִיל- בגד

מָטָה - מקל, לקבוצה ולשלטון

פסוק י"ט:

אחרי שיהודה ותמר היו יחד באופן חד פעמי, כל אחד הולך לדרכו. תמר חוזרת ללבוש את הבגדים המיוחדים לאלמנה וחוזרת למקומה, ויהודה ממשיך לדרכו.

המורה יקריא בקול את יחידת הפסוקים השלישית:

פרק ל"ח פסוקים כ"ג: שליחת התשלום לתמר וחיפוש

פסוקים כ"א-כ"א:

יהודה הוא אדם הגון ואחראי, והוא מקיים את חובו. הוא שולח לאישה גדי עזים (בידי רעהו העדולמי), אך היא כבר נעלמה, והשליח אינו מוצא אותה; השליח שואל אנשים רבים על אודותיה, אך איש מאנשי המקום אינו מכירה.

יהודה היה אמור לקבל בחזרה את הפריטים האישיים שלו שהושארו כעירבון, כאשר ישלח את גדי העיזים שהבטיח.

← לבקש מהתלמידים להזכיר מה הם: חותמת, פתיל ומטה.

ביאורי מילים:

בעינים- בגלוי

איה- איפה

קדשה- זונה- כמו שהזכרנו קודם: אישה שאינה מתחתנת עם איש אחד כמנהג הנשים הנשואות, אלא נמצאת בכל פעם עם גבר אחר.

בזה- פה, במקום הזה

פסוקים כ"ב-כ"ג:

השליח חוזר ומדווח ליהודה שלא מצא אותה, וגם אנשי המקום לא יודעים במי מדובר.

תגובת יהודה: האישה תשמור את החפצים האישיים שלו, ולא ימשיכו לחפש אותה, כדי שלא ייגרמו לו אי נעימות ובושה.

"פן נהיה לבוז"- שְׁמַא יִתְפָּרֵס הַדָּבָר וַיְבַז אוֹתָנוּ = יִלְעָגוּ לָנוּ.

יהודה הוא אדם מכובד, והוא לא רוצה שכולם ידברו על זה. אז הוא מעדיף לתת לאישה לשמור על חפציו. אמנם בזמנים ההם, לפני שניתנה התורה לעם ישראל, היו אנשים שנהגו כך, ולא היו מתחתנים כמו היום, אבל זה לא היה דבר מכובד, ויהודה היה אדם מכובד מאוד כפי שאנו למדים, ולכן הוא לא רוצה שהמקרה יתפרסם³.

הצעות להמחשה:

המחשות של החפצים של יהודה כסימנים של אדם מכובד - להביא אביזרים מתאימים:

צעף, בגד-פתיל, טבעת-חותמת, מטה-מקל.

גדי (להביא תמונה/בובה של גדי).

המורה ישאל את התלמידים: מהם היום הסימנים של אדם מכובד? למשל: אדם ששובש חליפה, עניבה וכו'.

³ פירוש הכתב והקבלה: "לא חשש יהודה על הזנות, כי הקדשה לא נאסרה רק משניתנה התורה, אבל קודם מ"ת כבר כתב הרמב"ם, היה אדם פוגע אשה בשוק. אם רצה הוא והיא נותן לה שכרה ובוועל אותה על אם הדרך והולך... לזה לא חשש יהודה, רק על הבזיון, כי אנשי מעלה היו נמנעים גם מזה מצד מוסר שכלי כי לא נאה לעשות פירות לא למו שלא יהיה זרעו מיוחס אחרי אביו".

תמונות:

גז הצאן:

רועה גוז כבש בשדה. צילום יוחנן בן יעקב

חותמת:

טבעת חותם כנענית בסגנון מצרי

גדי עיזים:

גדי עיזים

מטה:

מטה ביד רועה

התמונות לקוחות מתוך מאגר התמונות של הרב דן בארי ו"אורות עציון".

מסרים והפנמה:

צדקותה ואחריותה של תמר - לתמר חשוב להקים זרע למת- לער בעלה, ולכן היא עושה מעשה לא פשוט עבודה שעלול להיות לו מחיר אישי כבד, כי היא אחראית. היא עושה זאת בדרך עקיפה, כי היא ראתה שיהודה לא נותן לה להתחתן עם שלה.

סיכום: להדגיש כהכנה קראת היחידה הבאה:

יהודה אינו יודע שהיה עם כלתו תמר, ואילו תמר כן יודעת שזה היה יהודה-יש כאן פער.

תמר הרה מיהודה בעקבות זאת.

ביחידה הבאה, נראה מה קורה בעקבות זה.